

Средњовековни споменици СПЦ на Косову и даље на листи светске баштине у опасности

Средњовековни споменици на Косову и Метохији остаће на листи светске баштине у опасности и наставиће се са применом механизма за појачано надгледање све до 45. седница Комитета UNESCO-а за светску баштину 2022. године, један је од закључака овог Комитета на 44. седници која је одржана у Фуџоу у Кини. Тиме до даљњег није прошао захтев косовских челника претходно упућен овој организацији да се четири објекта СПЦ скину са ове листе, али и уклони Србија као одговорна за њих.

На ову вест пажњу јавности скренуло је српско министарство културе и амбасадорка Србије при UNESCO-у Тамара Растовац Сиамашвили.

„Комитет за светску баштину Унеска једногласно је донео одлуку о задржавању српског културног добра, средњовековних споменика на Косову (Србија), на Унесковој листи светске баштине у опасности“, казала је она у суботу.

Додала је и то да је ово изузетно важно, „јер потврђује континуитану озбиљну

угроженост овог добра на шта Република Србија стално указује“. Ова добра су, како је подсетила, уписана на Унескову листу на захтев Србије и држава Србија редовно обавештава Унеско о њиховом стању конзервације.

Петнаестодневна онлајн сесија Унесковог комитета трајала је од 16. јула до суботе.

Манастири Високи Дечани, Грачаница и Пећка Патријаршија, те цркве Богородица Љевишка, на листи светске баштине налазе се од 2004, односно на листи светске баштине у опасности су од 2006. године.

Из Комитета за светску баштину излистали су критеријуме, односно претње због којих је имовина уписана на Листу светске баштине у опасности. То су: Недостатак правног статуса имовине; недостатак законодавне заштитне тампон зоне; недостатак спровођења Плана управљања и активног управљања; потешкоће у надгледању имовине услед политичке нестабилности, постконфликтне ситуације (посете уз Стабилизацијске снаге Косова – КФОР/ УНМИК), пратње и недостатка чувара и обезбеђења, те незадовољавајуће стање конзервације и одржавања имовине.

Четири здања одражавају врхунце византијско-романичке црквене културе, са својим изразитим стилем зидног сликарства, које се на Балкану развило између 13. и 17. века. Манастир Дечани подигнут је средином 14. века за време владавине српског краља Стефана Дечанског и такође је његов маузолеј. Пећка патријаршија је група од четири куполасте цркве са низом зидних слика. Фреске цркве Светих апостола из 13. века осликане су у јединственом, монументалном стилу. Фреске из раног 14. века у цркви Пресвете Богородице Љевишке представљају појаву новог такозваног палеолошког ренесансног стила, комбинујући утицаје источноправославне византијске и западнороманске традиције. Стил је одиграо одлучујућу улогу у каснијој балканској уметности, наводе.

Истовремено, наведени су и услови за пожељно стање конзервације да би се објекти и имовина уклонили са Листе светске баштине у опасности. То су: Потпуна и трајна заштита имовине у сигурном и стабилном политичком окружењу; договорени средњорочни план за рестаурацију фресака (укључујући режим превентивне конзервације), план за конзервацију и обнављање имовине; спровођење Плана управљања и потпуно успостављање тампон зона и граница укључујући и њихову правну заштиту.

Идентификоване су корективне мере – дугорочне и хитне/краткорочне, а међу овим потоњим су постављање одговарајућих система за чување и безбедност Цркве Богородице

Љевишке, потом припрема извештаја о стању конзервације, укључујући преглед стања фресака и статус конзерваторских радова и предузимање привремене мере тамо где је то хитно потребно, примера ради – оловни кров западног залива наоса који је делимично уклоњен.

Међу хитним мерама је и припрема студије изводљивости.

Насупрот овим мерама, међу оним дугорочним нашле су се и обезбеђивање одговарајуће дугорочне административне, регулаторне заштите и управљање имовином, у складу са ставом 97 Оперативних смерница, потом успостављање јаког заштитног режима за тампон зоне, адекватно оцртавање границе (нпр. проширити границе Пећке патријаршије укључивањем више речних долина).

Такође, ту су и детаљно извештавање о конзерваторском стању, што укључује надзор, превентивне мере за конзервацију, као и посебне пројекте конзерваторских радова, те благовремену примену Плана управљања радовима.

Дефинисано је и да постоји временски оквир за предузимање хитних корективних мера, али не и за дугорочне и то због, како се наводи, нестабилне политичке ситуације. Ове мере предузимају се кроз сарадњу државе као уговорне стране, што је у овом случају Србија, са Унеском, УНМИК-ом и како наводе, привременим институцијама самоуправе на Косову.

Правни саветник Унеска је 2008. године обавестио Секретаријат да следе праксу Уједињених Нација, која примењује Резолуцију 1244 Савета Безбедности на територији Косова док се не постигне коначно решење.

Стална делегација Републике Србије при Унеску, 30. јануара 2020, поднела је Комитету за светску баштину државни извештај о очувању ових објеката, а потом и додатне информације 29. јануара наредне године, наводећи између осталог, да због пандемије коронавируса, у манастиру Високи Дечани није дошло до конзерваторских радова предвиђених током прошле 2020. Такође, навели су и то да су укупни интегритет и безбедност локације били угрожени изградњом магистралног пута Дечани-Плав у близини Посебне заштићене зоне (СПЗ) манастира Високи Дечани.

Подсетили су и на то да је изградња пута започета у мају 2018. нанела ограничену штету на терену унутар заштићеног подручја које од тада није враћено у првобитно стање.

Подсетили су и на споразум из новембра прошле године који је донет на Савету за имплементацију и праћење – између представника Српске православне цркве и других вероисповести, као и Европске уније и ОЕБС-а, о томе да се неће градити магистрални пут поред манастира, већ да ће постојећи задржати карактер локалног пута.

Са друге стране у извештају је за манастир Пећка Патријаршија наведено да су још 2019, спроведени радови на изградњи одводних канала за атмосферске падавина које се сливају са кровова цркава како би се избегла оштећења на споменичким елементима и структурама, углавном узрокована обилном пролећном и летњом кишом и пљусковима.

Завод за заштиту споменика културе Србије наставио је и са радом на припреми пројектне документације, с чим се започело још 2018. године ради санацију крова цркве Светих апостола.

Упркос чињеници да никакви конзерваторски радови нису спроведени 2020. због пандемије, ипак је настављено са праћењем стања фресака, манастирских објеката и покретних уметничких дела.

У извештају се даље наводи да у цркви Богородице Љевишке у Призрену нису обављени нови конзерваторски радови 2019. године, али је 2020. године замењен оловни поклопац на оштећеним деловима кровног покривача, санирана је дрвена конструкција звоника, саниране доње зоне фасаде, а камени зид оgrade поправљен, укључујући и замену плочица.

У новембру 2020. године, Завод за заштиту споменика културе завршио реконструкцију пројекта за иконостас у цркви Пресвете Богородице Љевишке и сада чека одобрење Центра за светску баштину да настави са његовом применом.

Србија је 10. новембра прошле године доставила податке о постављању олтарског паравана у цркви Пресвете Богородице Љевишке ради прегледа стране саветодавних тела.

Припрема се и документовање потребног материјала за неопходне будуће конзерваторске захвате на зидовима, односно фрескама због капиларне

влаге након пожара у марту 2004. године.

Како наводе у овом извештају, у манастиру Грачаница откривени су претходни конзерваторски радови, завршени су надзорни радови за манастир, зид у главној цркви и покретни црквени мобилијар.

Центар за светску баштину, у сарадњи са Регионалним бироом за Унеско у Европи (Венецији) и канцеларијом у Сарајеву наставља да помно прати стање за сва четири објекта СПЦ која се налазе на листи, редовном разменом информација са УНМИК-ом.

Због сложене регионалне безбедносне нестабилности, КФОР је и даље стално присутан код Високих Дечана како би успоставио безбедно окружење у том подручју.

Пећку Патријаршију, цркву Пресвете Богородице Љевишке и манастир Грачаница такође свакодневно обезбеђује локална полиција.

Преко Унескових ванбуџетских фондова, у периоду од 2008 – 2014, укупан одобрен износ за заштиту четири споменика износи 2,798.348 УСД

Након донаторске конференције за заштиту и очување културног наслеђа на Косову у мају 2005, италијанска влада обезбедила је 693,330 УСД за период 2008 – 2013, чешка 76.335 УСД за исти период, те 132,833 УСД, такође за исти период грчка влада. Руска Федерација је за 2011 – 2014 обезбедила 2,110,000 док је 45.000 долара у 2012 – 2013 дала Влада Републике Бугарске.

Реализовано је и више посматрачких мисија: У јануару 2007 – међусекторска мисија Унеска на Косову, јулу 2008, јануару и августу 2009, јулу 2010, јулу 2012, јануару и јулу 2013, јануару и јуну 2014, јуну и октобру 2015, априлу 2016, септембру 2017 – мисије Унесковог Регионалног бироа за науку и културу у Европи, са седиштем у Италији.

Комитет за светску баштину поновио је сада свој захтев, да се у сарадњи са Унеском, УНМИК-ом и локалним институцијама на Косову, настави са предузимањем дугорочних корективних мера, које укључују обезбеђивање, законодавну, регулаторну заштиту и управљање имовином, као и јаке заштитне режиме за споменике и тампон зоне и благовремену примену Плана управљања.

Такође потребно је да се кроз сарадњу са споменутим телима настави са напорима на окончању већ предвиђених краткорочних и дугорочних

корективних мера за постизање жељеног стања конзервација, за које су већ дефинисани критеријуми да би се угрожени објекти и уклонили са Листе светске баштине у опасности.

На овој листи се налази 52 добра широм света, међу којима и четири из Србије односно са Косова и Метохије.

Први фебруар наредне године је рок да се Центру за светску баштину достави нови ажурирани извештај о стању четири средњовековна споменика, односно цркви и манастира са Косова.

Међутим, косовске власти не деле овакав став Унеска, а од овог пролећа и Европе Ностре која је такође уврстила Високе Дечане на листу најугроженијих европских споменика за ову годину.

Светски дан културне разноликости овог пролећа, који је прогласила Генерална скупштина УНЕСЦО-а, косовски премијер, председница и председник скупштине, обележили су писмом које су упутили овој светској организацији за очување светског наслеђа у култури, образовању и науци – са захтевом да се са Унескове листе угрожених споменика уклоне четири српска православна манастира, да се уклони то да је Србија одговорна страна за њих, већ косовска и да не користе ознаку за Косово као „Аутономна покрајина“.

„Прво смо затражили да се четири косовска споменика која су наведена на Унесковој листи светске баштине (манастир Дечани, Пећка Патријаршија, манастир Грачаница и црква Свете Петке у Призрену) уклоне из категорије ‘у ризику’. Безбедносне околности на Косову су се потпуно промениле од далеке 2006. године када су ови споменици оцењени као угрожени. Друго, позвали смо их да прегледају застарелу терминологију, јер се у извештајима и документима УНЕСЦО-а и даље спомињу ‘Аутономна покрајина Косово’ (сада Република Косово) и ‘Привремене институције самоуправе у Приштини’ (већ државне институције Републике Косово). Треће, захтевали смо почетак процеса промене државе одговорне за ова четири споменика, уклањањем Србије и стављањем Косова за ту одговорност. Иако је Србија држава потписница листе светске баштине за четири предметна споменика, она нема стварну или правну контролу над њима, па сходно томе не може да испуни своје обавезе према Унеску. Уверили смо званичнике УНЕСЦО-а да ћемо се као и раније у будућности залагати за заштиту, промоцију и развој свих православних цркава и манастира на Косову. Четврто, у име институција које представљамо, гарантовали смо да је Косово у потпуности спремно за

чланство у Унеску, право ускраћено пре неколико година. Верујемо да немогућност придруживања 2015. године у одсуству врло малог броја гласова не би требало да се претвори у дугорочну казну за Косово“, навео је 21. маја Аљбин Курти у објашњењу за јавност након упућивања заједничког писма са Вјосом Османи и Гљауком Коњуфцом.

Истовремено, у септембру истиче једногодишњи мораторијум на уздржавање косовских институција и лидера од лобирања за чланство у међународним организацијама, а са српске стране стопирање вођења кампање за одпризнања Косова су све чешћа упозорења, односно најаве да ће косовске власти, уз подршку Албаније и западних сила покушати да Косово постане чланица Унеска.

За то им је потребна двотрећинска већина земаља чланица које имају свој слободан глас.

Бивши министар спољних послова Србије Вук Јеремић, а сада опозициони лидер, упозорио је недавно јавност у Србији да се на јесен може очекивати офанзива Србије.

У гласању за пријем Косова у Унеску 2015. године, Јеремић оцењује да је „пораз Србије“ избегнут „за длаку“, али и нагласио да је ситуација сада тежа и да овог пута Србија „није спремна за гласање“.

Београд се иначе до сада није у јавности оглашавао у вези са заседањима Унесковог комитета.

mitropolija.com